

LEERPLAN

**NIET-CONFESSIONELE
ZEDENLEER**

1ste graad A Stroom

1. Niet-confessionele zedenleer als levensbeschouwelijk vak

Het doel van niet-confessionele zedenleer is de leerlingen tot autonomie te brengen. Zij moeten zelfstandig kunnen oordelen en handelen. Deze autonomie blijft voor ieder van ons een voortdurend project. Autonomie betekent niet dat we als individuen geen nood aan anderen zouden hebben. Evenmin is het autonome individu enkel bezorgd om zichzelf. Als we autonomie als waarde ernstig nemen dan gaat het om die van iedereen. We streven naar vormen van samenleven waar we ieder in zijn autonomie respecteren. Vrijzinnig humanistische waarden zoals gelijkwaardigheid, verdraagzaamheid en solidariteit zijn gebruikte criteria, en een democratische samenleving waar we de rechten van de mens respecteren, is de maatschappijvorm om deze te realiseren. De rechten van de mens zijn universele rechten en we wijzen elke vorm van racisme of seksisme af.

Belangrijk voor het streven naar autonomie is vrij onderzoek. Het is een wetenschappelijke methode. Maar voor niet-confessionelen is het ook een manier van omgaan met levensbeschouwelijke en morele vragen. We steunen enkel op menselijk verstand en menselijke ervaring om ons te oriënteren in het leven. Het betekent dat we bereid blijven om onze meningen te onderzoeken. Mensen zijn feilbaar en we steunen niet op goddelijke openbaringen die ons een onfeilbaar, maar niet-menselijk weten aan de hand doen. Er is geen boek of traditie of ideologie die absolute antwoorden geeft. Wat niet wegneemt dat boeken, traditie of bestaande levensbeschouwingen ons kunnen inspireren, maar dan op zo'n wijze dat we deze inspiratie zelf toetsen en verwerken.

Het leven is een ervaring en vergt voortdurend leren. We willen ons blijven informeren. We doen dit door rekening te houden met wetenschappelijke kennis. Maar niet alle levensvragen zijn eenduidig wetenschappelijk op te lossen. In nogal wat levensbeschouwelijke kwesties blijven alternatieve keuzen mogelijk en niet iedereen vult zijn leven op een zelfde wijze in. Vrij onderzoek als een levenshouding impliceert de bereidheid tot dialoog met anderen. Dat is willen luisteren naar anderen, zich kunnen inleven in de situatie van anderen of aan perspectiefwisseling doen. Het kenmerk van een authentieke dialoog is dat we ook onszelf in vraag kunnen stellen. Een dialoog creëert de vrije ruimte waarin gezagsargumenten, manipulatie en demagogie worden vervangen door redelijk overleg. Dat impliceert dat elkeen aan het woord kan komen en opvattingen slechts op grond van argumenten worden verworpen. Daarvoor moeten we ook leren omgaan met tegenspraak.

Autonomie is niet bereikt met het hebben van een eigen mening. Iedereen heeft wel een mening. Belangrijk is de kritische omgang met onze eigen meningen. Hoe zijn we ertoe gekomen? Wat is hun degelijkheid? Deze reflectie is belangrijk om bewust te leven. Nadenken over deze 'meningen' is niet enkel theoretisch. Ze zijn de mentale kaart waarmee we ons oriënteren in de wereld en zin geven aan het leven. Ze zijn van groot praktisch belang omdat ze een antwoord geven op verschillende fundamentele vragen. Hoe we naar onszelf kijken? Of we gelukkig mogen zijn zonder ons schuldig te voelen? Of we anderen ervaren als concurrenten of medestanders? Hoe we met de natuur omgaan? Of vrouwen en mannen gelijkwaardig zijn? Deze meningen die existentieel en politiek ons gedrag sturen, verwijzen naar waarden. Ze vormen het terrein van zingeving en moraal. We spreken van een wereldbeeld, een levensbeschouwing, een dagelijkse filosofie, een levensstijl. Ook zonder filosofisch onderzoek is een wereldbeeld aanwezig. Maar dan als een intuïtief of spontaan 'denken' dat we ervaren als een feitelijke toestand: we zijn nu eenmaal zo en we denken nu eenmaal zo.

De ontmoeting met verschillende antwoorden op levensbeschouwelijke vragen kan inspirerend werken. Ze nodigen uit om zelf te denken en te kiezen. Daarmee is niet gezegd dat die stap wordt gezet, maar de situatie is zo dat de nood om zelfstandig te kunnen oordelen over waarden en normen toeneemt. Eén van de belangrijkste beslissingen die een individu heden maakt is zelf denken of anderen voor hem laten denken. Die beslissing is ook bepalend voor ons opvoedingsproject, de wijze van socialiseren. Nogmaals, niet alleen de eigen autonomie maar ook de tolerantie waardoor we de autonomie van anderen aanvaarden, staat in een humanistische opvoeding centraal: het groeien in zelfstandigheid en het kunnen omgaan met verschil in mening.

Het is belangrijk dat zelfstandigheid niet vervalt in koppigheid van het eigen gelijk, wat een karaktertrek is van de autoritaire persoonlijkheid. Aan het andere uiterste echter staat het cultuurrelativisme. Wie alles relativeert, kiest niet meer. ‘Hij draait met de wind’. Het verschil met wie alles wil onderzoeken, is fundamenteel. De dialoog over waarden en het zelf wikken en wegen van pro’s en contra’s staat haaks op een relativisme dat een vorm van waardeonverschilligheid is. Tegenover dit laatste is het zich kunnen oriënteren in het leven een belangrijk talent. In de huidige maatschappij volgen veranderingen elkaar snel op en tradities worden niet meer van generatie op generatie doorgegeven. Om onszelf niet te verliezen in de snelle opeenvolging is het nodig dat we zelfstandig kunnen werken aan een identiteitsproject. Zoiets vergt weerbaarheid. Levensbeschouwelijk onderwijs als waardeverheldering speelt hierbij een doorslaggevende rol.

Niet alleen in het individuele vlak is dit belangrijk. Samenleven is immers ook een opdracht, een open proces. De creatieve en kritische inbreng van individuen is nodig om een democratie leefbaar te houden.

Vragen stellen en dialogen voeren over normen en waarden behoren tot het project van autonomie. Dat is een open identiteitsproject en staat niet los van de sociale contexten waarin we met de anderen en zo ook met onszelf leren omgaan. Het zichzelf sturen vanuit waarden die we in dialoog toetsen, is de omschrijving van een zelfstandige morele houding. Het is belangrijk dat de leraar deze zoekende houding stimuleert. Hij moet in staat zijn om de klas om te vormen tot een ‘gemeenschap van onderzoek’. Hij brengt de leerlingen het enthousiasme en zelfvertrouwen bij om zelf te denken en in dialoog te treden met anderen. Zoiets gebeurt in een open geest en met respect voor de verschillende leefwerelden. Daarvoor is het nodig dat hij de leerlingen ernstig neemt en dat in gesprekken hun noden en vragen aan bod komen. De leraar zorgt voor de nodige interactie en houdt als een goed gespreksleider de relevantie van wat wordt gezegd in het oog. Hoe meer hij zelf het thema heeft verkend, hoe beter hij in staat is om die relevantie te herkennen.

2. Het leerplan

In het leerplan staan de twee klassen van elke graad naast elkaar. Dit geldt niet voor het derde leerjaar van de derde graad. Zo is de differentiatie duidelijk en is aangegeven dat verticale opbouw nodig is.

De procesdoelen geven aan dat we het leren moeten begrijpen als een proces dat de leraar op gang brengt. Ze geven als doel de richting aan waarin we willen werken. Voor de levensbeschouwelijke vakken zijn er geen vakspecifieke eindtermen. Om de procesdoelen in te vullen zijn verschillende strategieën mogelijk. In het leerplan zetten we met de thema’s de bakens uit voor een mogelijke invulling. Variatie is mogelijk maar moet steunen op een grondige analyse van het procesdoel. De achterliggende gedachte is dat een leraar de waaier van de vijf procesdoelen aan bod laat komen. De vijf procesdoelen zijn:

1. Vrij en zelfstandig leren denken en handelen om te komen tot een zo groot mogelijke persoonlijke autonomie.
2. Moreel leren denken, wat inhoudt dat de leerlingen leren ingaan tegen onverschilligheid en betrokkenheid leren ontwikkelen.
3. De waarde leren inzien van het humaniseren van de samenleving, in een poging een humane wereld op te bouwen.
4. Verantwoordelijkheid leren opnemen tegenover de huidige en de toekomstige generaties.
5. Het oefenen van de zingeving en leren inzien dat de individuele mens nooit de enige zindrager is.

De procesdoelen en hun bijzondere procesdoelen hebben betrekking op drie grote gebieden die onderling afhankelijk zijn en op elkaar inwerken:

1. De individuele mens.
2. Het ik en de anderen.
3. Het ik en de wereld.

Deze gebieden spelen een belangrijke rol in de differentiatie tussen de verschillende graden. Het eerste gebied of het microniveau krijgt de klemtoon in de eerste graad. Het tweede gebied of het mesoniveau zal in de tweede graad meer naar voren komen. Het derde gebied of macroniveau krijgt de volle aandacht in de derde graad.

Het is een kwestie van klemtoon en niet van uitsluiting. Het is dus niet zo dat we nooit over de wereld spreken in de eerste graad of altijd in de derde graad. Maar een mens van twaalf jaar is anders dan een van achttien. Om dit naar voren te laten komen, onderscheiden we voor de drie gebieden een andere operator. Het zichzelf ontdekken om zo tot de anderen te komen is volop aan de gang in de eerste graad. We duiden dit proces aan met de operator 'openbreken'. In de tweede graad komen de anderen meer aan bod. De operator hier is 'socialiseren'. In de derde graad is het mogelijk om meer afstand te nemen. De reflectie die in de eerste graad begint, wordt uitgediept en verfijnd. De operator is hier 'kritiek'. Bij het thematisch invullen van de procesdoelen voor de verschillende graden is met deze gradatie van gebieden rekening gehouden.

Leerplan: eerste graad A Stroom**Procesdoel 1: Vrij en zelfstandig leren denken en handelen**

Bijzondere procesdoelen:

- 1.1 Groei naar volwassenheid
- 1.2 Denken
- 1.3 Handelen
- 1.4 Postconventionele instelling

1.1 Groei naar volwassenheid

1 ^{ste} leerjaar	2 ^{de} leerjaar
<p><u>Wie ben ik?</u></p> <p style="text-align: center;">Mijn lichaam</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ puberteit <ul style="list-style-type: none"> - lichamelijke veranderingen <ul style="list-style-type: none"> * puistjes, lichaamsgroei - seksualiteit <ul style="list-style-type: none"> * in een open sfeer praten over seksualiteit * de juiste biologische termen - lichamelijke verschillen tussen jongens en meisjes ◦ gezondheid <ul style="list-style-type: none"> - voeding <ul style="list-style-type: none"> * ontleden van persoonlijke eetgewoonten. * belang van regelmatige en gevarieerde voeding * verband tussen voeding en prestaties - lichaamsbeweging en sport <ul style="list-style-type: none"> * het belang van bewegen * vormen van beweging * vormen van sport - hygiëne <ul style="list-style-type: none"> * onderzoek gedragspatroon * wat is hygiëne? 	<p><u>Wie ben ik?</u></p> <p style="text-align: center;">Mijn lichaam</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ puberteit <ul style="list-style-type: none"> - lichamelijke veranderingen en mijn zelfbeeld - seksualiteit <ul style="list-style-type: none"> * zelfbevrediging * voorbehoedmiddelen - doorpraten over verliefdheid ◦ gezondheid <ul style="list-style-type: none"> - voeding <ul style="list-style-type: none"> * kritisch bekijken * additieven, residu's, E-lijst... * industriële voeding en biologische voeding - lichaamsbeweging en sport <ul style="list-style-type: none"> * topsport * als sport ongezond wordt * prestatiedwang en prestatiedrang - hygiëne <ul style="list-style-type: none"> * kritisch bekijken * reclame * schoonheidsproducten en verzorgingsproducten

- * het belang van hygiëne
- * vormen van hygiëne
 - kledij, lichaam, woning
- vormen van verslaving
 - * snoepen, tv-kijken, roken

Mijn persoonlijkheid

- zelfonderzoek
 - opmaken zelfportret
 - betekenis van een identiteit
 - uiterlijk en innerlijk
 - aangeboren en aangeleerd
 - * jongens/meisjes
 - * verschil van opvoeding
 - thuis, school, vrienden,
 - jeugdbeweging, sportclub...
 - belang van zelfkennis
- emoties
 - wat zijn emoties?
 - emoties herkennen bij mezelf
 - faalangst en zelfvertrouwen
 - verdriet en vreugde
 - stress (examenstress)
 - verlegenheid...
- spiegelen aan anderen
 - hoe zien de anderen mij ?
 - hoe wil ik dat de anderen mij zien?

- verschillen en gelijkenissen
- vormen van verslaving:
 - * alcohol, drugs, roken , gokken..

Mijn persoonlijkheid

- kritisch onderzoek van mijzelf
 - blinde vlekken
 - hoe leer ik mezelf kennen?
 - aangeboren en aangeleerd
 - * zeden en gebruiken in mijn cultuur
 - * doorbreken van rolpatronen
 - * vormen van opvoeding
 - laissez-faire, autoritair ..
 - zelfbeeld
 - * positief of negatief zelfbeeld
 - * realistisch of gefantaseerd zelfbeeld
- emoties
 - emoties herkennen bij mezelf en bij anderen
 - agressie
 - jaloezie
 - onzekerheid
- spiegelen aan anderen
 - ideaalbeeld
 - belang van eigenheid

Wat wil ik?**Omgaan met mijn mogelijkheden**

- verwachtingen
 - realisme
- behoeftenonderzoek
 - vriendschap
 - zakgeld
 - hobby

Omgaan met mijn seksualiteit

- vriendschap, verliefdheid
- de eerste “kalverliefde”
- gevoelens: verwarring, schaamte
- gedrag : bluffen ,liegen
- zich goed voelen

Omgaan met mijn gezondheid

- lekker en gezond?
 - bv. snoepen
- stoer doen of gezond blijven
 - bv. roken

Wat wil ik?**Omgaan met mijn mogelijkheden**

- zelfvertrouwen
 - omgaan met onzekerheid
 - omgaan met frustraties
 - liefdesverdriet,
 - slecht rapport
 - verbroken vriendschap

Omgaan met mijn seksualiteit

- seksuele geaardheid
- vergelijken met anderen
- hoe kan ik grenzen aangeven?
- een gevoel van veiligheid

Omgaan met mijn gezondheid

- hoe schat ik risicogedrag in?
 - voeding
 - drugs
 - sport

1.2 Zelfstandig denken

1ste leerjaar

Vrij onderzoek

- wat is en hoe werkt wetenschap?
 - wat zijn feiten?
 - onze zintuigen
 - * illusies
 - * gezichtsbedrog
- wetenschap en godsdienst
 - verschil tussen geloof en weten
 - toepassing: ontstaan van het leven
- media in woord en beeld
 - onderscheid tussen werkelijkheid en schijn.

Leren redeneren

- mening en argument
 - verschil tussen beide leren
 - pro en contra uit mekaar halen
- meningen leren formuleren
 - terzake blijven
 - rekening houden met wat anderen zeggen

Verruimen waarnemingsveld

- andere individuen met andere meningen

2de leerjaar

Vrij onderzoek

- wat is en hoe werkt wetenschap?
 - wat is betrouwbare informatie?
 - pseudo-wetenschappen
 - * kritisch onderzoek van horoscoop
 - * kennis versus bijgeloof
- wetenschap en godsdienst
 - met of zonder dogma's denken
 - toepassing: de aarde rond de zon of omgekeerd?
- leren omgaan met informatie
 - van krant tot internet

Leren redeneren

- een betoog opbouwen
 - hoofd- en nevenargumenten
 - samenhang
- anderen overtuigen
 - gebruik van feiten
 - gebruik van argumenten

Verruimen waarnemingsveld

- andere groepen met andere opvattingen

1.3 Zelfstandig handelen

1 ^{ste} leerjaar	2 ^{de} leerjaar
<p>Handelen op grond van</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ overtuigingen en principes <ul style="list-style-type: none"> - rechtvaardigheid, eerlijkheid ◦ goede voornemens <ul style="list-style-type: none"> - goed rapport, zakgeld en sparen - snoep- en eetgedrag ◦ gevoelens <ul style="list-style-type: none"> - sympathie en antipathie - vriendschap, verliefdheid <p>Invloeden herkennen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ mijn omgeving <ul style="list-style-type: none"> - vrienden - de klas - familie ◦ erbij horen of niet <ul style="list-style-type: none"> - meelopen - een imago opbouwen stoer doen, haantje de voorste <p>Zelf kiezen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ hoe kies ik ? <ul style="list-style-type: none"> - studiekeuze, schoolkeuze - vrijetijdsbesteding - vrienden - mijn uiterlijk en kledij 	<p>Handelen op grond van</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ informatie en vrij onderzoek <ul style="list-style-type: none"> - gezondheid ◦ belangen <ul style="list-style-type: none"> - eigenbelang - eerlijkheid ◦ driften <ul style="list-style-type: none"> - nuchter of impulsief - onbeheerste agressie... <p>Invloeden herkennen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ groepsdruk <ul style="list-style-type: none"> - de leeftijdsgroep - de verschillen tussen verleiding, chantage, dwang en overtuigen ◦ voorbeeldfuncties <ul style="list-style-type: none"> - vedetten, helden, idolen - statussymbolen hobby's, mode <p>Zelf kiezen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ welke toekomst kies ik? <ul style="list-style-type: none"> - wat heb ik zelf in de hand? - een eigen weg zoeken - de verwachtingen van anderen - mijn verwachtingen

Verantwoordelijk zijn

- eigen beslissingen verantwoorden
 - voor zichzelf
 - naar anderen toe
- fouten durven toegeven
 - hoe maak ik iets goed?

Verantwoordelijk zijn

- omgaan met conflicten
 - de eigen rol in ruzies
- rekening houden met consequenties
 - omgaan met anderen
 - beleefdheid, respect ..

1.4. Postconventionele instelling

1 ^{ste} leerjaar	2 ^{de} leerjaar
<p>Weerbaarheid</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ opkomen voor jezelf <ul style="list-style-type: none"> - waar? wanneer? hoe? ◦ eigen kwetsbaarheid inschatten ◦ leren neen zeggen <ul style="list-style-type: none"> - verleiding - verslaving - seksuele druk ◦ hulp van anderen inroepen <ul style="list-style-type: none"> - vertrouwenspersonen, ouders, leraren, vrienden - hulporganisaties, KJT, JAC, CLB e.a. <p>Integreren van waarden</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ op zoek naar eigen waarden ◦ een waardeschaal opstellen 	<p>Weerbaarheid</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ nagaan hoe assertief ik ben <ul style="list-style-type: none"> - begripsverklaring - voorbeelden ◦ assertief hou ik rekening met anderen <ul style="list-style-type: none"> - zelfrespect - respect voor anderen ◦ leren beslissen <ul style="list-style-type: none"> - doel inschatten en bereiken - grenzen afbakenen <p>Integreren van waarden</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ mezelf blijven <ul style="list-style-type: none"> - ik doe niet mee pesten, diefstal, spijbelen ◦ consequent handelen

Procesdoel 2 Moreel denken tegen de onverschilligheid, voor betrokkenheid

Bijzondere procesdoelen:

- 2.1 Exploreren, verkennen en integreren van waarden
- 2.2 Ontdekken van morele problemen
- 2.3 Ontwikkelen van morele beleving en inleving

2.1 Exploreren, verkennen en integreren van waarden

1 ^{ste} leerjaar	2 ^{de} leerjaar
<p>Waarden en normen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ morele gedragsregels bespreken <ul style="list-style-type: none"> - moet je anderen helpen? - moet je dieren beschermen? - moet je afspraken nakomen? - mag je stelen? - moet je een winkeldief aangeven? ◦ waarden bespreken <ul style="list-style-type: none"> - wat vind ik belangrijk <ul style="list-style-type: none"> * rechtvaardigheid? * eerlijkheid? * solidariteit? * beleefdheid? - waardekeuzen in concrete situaties <ul style="list-style-type: none"> * wat vind ik goed? * wat keur ik af? ◦ waarden van mezelf vergelijken met die van anderen <ul style="list-style-type: none"> - mijn vrienden - de klas - mijn ouders - leraren 	<p>Waarden en normen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ morele gedragsregels bespreken <ul style="list-style-type: none"> - vergelijken met andere regels <ul style="list-style-type: none"> * verkeersregels * taalregels * etiquette - functie van regels ◦ waarden bespreken <ul style="list-style-type: none"> - rekening houden met omstandigheden <ul style="list-style-type: none"> * altijd de waarheid zeggen? * nooit stelen? - waarden en feiten <ul style="list-style-type: none"> * belang van feiten - waardeconflicten <ul style="list-style-type: none"> * klikken * spieken ◦ waarden van mezelf vergelijken met die van anderen <ul style="list-style-type: none"> - mijn generatie en andere generaties - vrijzinnige waarden en godsdienstige - als ik alleen ben en als ik met anderen ben

2.2 Ontdekken van morele problemen

1 ^{ste} leerjaar	2 ^{de} leerjaar
<p>Morele problemen herkennen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ als we kiezen tussen <ul style="list-style-type: none"> - goed of slecht - rechtvaardig of onrechtvaardig - eerlijk of oneerlijk - solidair of niet solidair ◦ als waarden een rol spelen <ul style="list-style-type: none"> - in meningen - in gevoelens - in belangstelling - in gedrag <p>Morele problemen bespreken</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ vriendschap <ul style="list-style-type: none"> - wat verwacht ik van vrienden? - hoe ver gaat mijn loyaliteit, solidariteit? - hoe belangrijk is discretie? ◦ de klas, de school <ul style="list-style-type: none"> - regels en afspraken maken ◦ de straat <ul style="list-style-type: none"> - vandalisme en het eigendom van anderen ◦ dieren <ul style="list-style-type: none"> - ben ik verantwoordelijk voor mijn huisdier? - en andere dieren? 	<p>Morele problemen herkennen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ mijn morele keuze en die van anderen <ul style="list-style-type: none"> - discussie over goed gedrag - discussie over rechtvaardig gedrag - discussie over eerlijk gedrag - discussie over solidair gedrag ◦ als waarden een rol spelen in de groep <ul style="list-style-type: none"> - discussies - empathie - betrokkenheid - omgaan met mekaar <p>Morele problemen bespreken</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ eigen waarden of meelopen? <ul style="list-style-type: none"> - pesten - diefstal - bedrog ◦ elk voor zich of solidariteit? <ul style="list-style-type: none"> - bejaarden - gehandicapten - kinderen in de derde wereld ◦ mijn buurt <ul style="list-style-type: none"> - burens en geluidshinder - een gezellige buurt ◦ milieu

2.3 Ethische beleving

1 ^{ste} leerjaar	2 ^{de} leerjaar
<p>Mijn levensbeschouwing</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ waarden van het vrijzinnig humanisme <ul style="list-style-type: none"> - vrijheid - solidariteit - gelijkwaardigheid - verdraagzaamheid ◦ hoe beleef ik deze waarden? <ul style="list-style-type: none"> - het beeld dat ik van mezelf heb - in de omgang met anderen ◦ hoe kies ik mijn waarden? <ul style="list-style-type: none"> - vrij onderzoek - traditie <p>Moreel handelen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ ik handel zo omdat (Lawrence Kohlberg) <ul style="list-style-type: none"> - ik anders gestraft word - het mij goed uitkomt - anderen het goed keuren - het volgens de regels is - het goede morele regels zijn 	<p>Mijn levensbeschouwing</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ waarden van het vrijzinnig humanisme <ul style="list-style-type: none"> - respect voor de vrijheid van anderen - het belang van samenwerking - leren omgaan met verschillen - leren omgaan met tegenspraak ◦ hoe beleef ik deze waarden? <ul style="list-style-type: none"> - mijn verwachtingen - wat anderen van mij mogen verwachten ◦ hoe kies ik mijn waarden? <ul style="list-style-type: none"> - vergelijking met een andere levensbeschouwing * verschil- en raakpunten <p>Moreel handelen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ ik handel zo omdat <ul style="list-style-type: none"> - zie 1ASO de klemtoon verplaatsen naar de twee laatste redenen

Procesdoel III Humaniseren van het samenleven met anderen

Bijzondere procesdoelen:

1. Exploreren, verkennen en integreren van de mogelijkheden van de mens
2. Exploreren, verkennen en integreren van de grenzen van de mens
3. Ontdekken van mensenrechten
4. Beleven van de democratie
5. Oefenen in sociale verantwoordelijkheid

3.1 Exploreren, verkennen en integreren van de mogelijkheden van de mens

1 ^{ste} leerjaar	2 ^{de} leerjaar
<p>De mens ontwikkelt zich</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ evolutietheorie <ul style="list-style-type: none"> - van oerknal tot eerste mensen <ul style="list-style-type: none"> * de kosmische kalender (H.Siedentopf) - vergelijking tussen mens en dier <ul style="list-style-type: none"> * gelijkenissen en verschillen ◦ ontwikkelingspsychologie <ul style="list-style-type: none"> - vergelijken: van baby tot puber - emotionele ontwikkeling <ul style="list-style-type: none"> * veilig/ onveilig <p>De mens leert</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ leren bij dieren <ul style="list-style-type: none"> - opvoeding van een huisdier ◦ leren bij mensen <ul style="list-style-type: none"> - studiegewoonten - leren leren - leermethoden - geheugentraining - inzichtelijk leren 	<p>De mens ontwikkelt zich</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ evolutietheorie <ul style="list-style-type: none"> - de voorouders van de homo sapiens - de mens en andere primaten - de mens is een cultureel wezen <ul style="list-style-type: none"> * van Paleolithicum tot Neolithicum ◦ ontwikkelingspsychologie <ul style="list-style-type: none"> - intellectuele ontwikkeling <ul style="list-style-type: none"> * IQ en intellectuele leeftijd <p>De mens leert</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ verschillende leerprocessen <ul style="list-style-type: none"> - leren door straf en beloning <ul style="list-style-type: none"> * leren uit fouten - leren door imitatie <ul style="list-style-type: none"> * gedrag - leren door oefening <ul style="list-style-type: none"> * vaardigheden - inzichtelijk leren <ul style="list-style-type: none"> * verbanden

De mens is een sociaal wezen

- mensen kunnen communiceren
 - lichaamstaal
 - tekens, symbolen en pictogrammen
- mensen kunnen samenleven
 - families in onze en andere culturen
 - * de relatie tussen ouder en kind
 - * opvoeding
 - mensen leren omgaan met mekaar
 - * etiquette en beleefdheid

De mens is een sociaal wezen

- mensen kunnen communiceren
 - zender, boodschap, ontvanger
 - mekaar goed begrijpen
- mensen kunnen samenleven
 - jongeren in onze en andere culturen
 - * jongerengroepen
 - * vriendschap en verliefdheid
 - mensen leren omgaan met mekaar
 - * conflicten hanteren

3.2 Exploreren, verkennen en integreren van de grenzen van de mens

1 ^{ste} leerjaar	2 ^{de} leerjaar
<p>De mens wordt bepaald door zijn natuur</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ erfelijkheid <ul style="list-style-type: none"> - Lijk ik op mijn vader of mijn moeder? - Waarom ben ik klein, groot, dik, dun, blond, zwart, blank of bruin? ◦ lichaam <ul style="list-style-type: none"> - ziekte <ul style="list-style-type: none"> * ontstaan en gevolgen * somatisch, psychisch, psychosomatisch - handicaps <ul style="list-style-type: none"> * mentaal * lichamelijk <p>De mens wordt bepaald door zijn omgeving</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ mijn familie <ul style="list-style-type: none"> - mijn opvoeding <ul style="list-style-type: none"> * autoritair * laissez-faire * democratisch - soorten gezinnen <ul style="list-style-type: none"> * kroostrijk gezin * onvolledige gezinnen 	<p>De mens wordt bepaald door zijn natuur</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ erfelijkheid <ul style="list-style-type: none"> - inzicht aanbrengen in het erfelijkheidsmechanisme - aangeboren of aangeleerd ◦ lichaam <ul style="list-style-type: none"> - grenzen van het menselijk lichaam <ul style="list-style-type: none"> * sportprestaties * stress - primaire behoeften <ul style="list-style-type: none"> * voeding * gezondheid <p>De mens wordt bepaald door zijn omgeving</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ rolpatronen en gedrag <ul style="list-style-type: none"> - thuis <ul style="list-style-type: none"> * ouder/ kind * broer/zus * vader/moeder - school <ul style="list-style-type: none"> * leraar/ leerling - vrienden <ul style="list-style-type: none"> * leider/ meeloper

3.3 Ontdekken van mensenrechten

1 ^{ste} leerjaar	2 ^{de} leerjaar
<p>Mijn rechten</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ thuis <ul style="list-style-type: none"> - wie doet wat? - rekening houden met iedereen? - privacy ◦ op school <ul style="list-style-type: none"> - de ideale school <p>Mijn rechten en die van anderen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ mijn behoeften vergelijken met die van anderen <ul style="list-style-type: none"> - wat heb ik? - wat zou ik niet kunnen missen? - perspectiefwisseling ◦ mijn solidariteit <ul style="list-style-type: none"> - thuis - de klas - vrienden - jeugdvereniging ◦ recht en rechtvaardigheid <ul style="list-style-type: none"> - wie krijgt wat? (bv. geld) - wie doet wat? - ervaringen van onrecht bespreken <p>De rechten van het kind</p>	<p>Mijn rechten</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ thuis <ul style="list-style-type: none"> - hoe groot is mijn vrijheid? - hoe groot is mijn verantwoordelijkheid? - hoe groot is mijn solidariteit? ◦ op school <ul style="list-style-type: none"> - schoolreglement <p>Mijn rechten en die van anderen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ mijn belangen vergelijken met die van anderen <ul style="list-style-type: none"> - wat zijn mijn belangen op school? - hou ik rekening met belangen van anderen? - kan ik ermee rekening houden? ◦ mijn plichten tegenover anderen <ul style="list-style-type: none"> - wat ervaar ik als mijn plicht? - welke plichten heb ik? - tegenover wie heb ik plichten? ◦ mijn engagement <ul style="list-style-type: none"> - wanneer spring ik in de bres voor anderen? - met wie ben ik solidair? ◦ recht en rechtvaardigheid <ul style="list-style-type: none"> - wat als anderen mij onrecht aandoen? - wat als een derde een ander onrecht aandoet? - wat als ik anderen onrecht aandoe? <p>De rechten van het kind</p>

<ul style="list-style-type: none">◦ bespreking van artikels uit het Verdrag<ul style="list-style-type: none">- recht op leven, overleven en ontwikkeling- recht op persoonlijke betrekkingen met de ouders◦ thema's<ul style="list-style-type: none">- kinderarbeid- straatkinderen◦ organisaties<ul style="list-style-type: none">- Unicef- Plan International- Artsen zonder grenzen	<ul style="list-style-type: none">◦ bespreking van artikels uit het Verdrag<ul style="list-style-type: none">- recht op cultuur, godsdienst en taal- recht op identiteit, nationaliteit, naam◦ thema's<ul style="list-style-type: none">- concentratiekampen- vluchtelingen◦ organisaties<ul style="list-style-type: none">- Verenigde Naties- Amnesty International- organisaties voor ontwikkelingshulp
--	---

3.4. Beleven van de democratie

1 ^{ste} leerjaar	2 ^{de} leerjaar
<p>Inspraak en afspraak</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ hoe maken we afspraken? <ul style="list-style-type: none"> - thuis - school - klas - vrienden ◦ regels afspreken <ul style="list-style-type: none"> - samen beslissen - zich houden aan de afspraak <p>Verdraagzaamheid</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ leren omgaan met tegenspraak <ul style="list-style-type: none"> - als anderen anders denken dan ik ◦ leren omgaan met verschillen <ul style="list-style-type: none"> - als anderen anders zijn dan ik - vrije keuze: godsdienst/ NCZ ◦ als we anderen uitsluiten <ul style="list-style-type: none"> - gesloten groepen <ul style="list-style-type: none"> * jij hoort er niet bij 	<p>Inspraak en afspraak</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ belang van afspraken <ul style="list-style-type: none"> - de groep waar niemand zich aan afspraken houdt - de groep waar we afspraken maken ◦ samenwerken <ul style="list-style-type: none"> - wikken en wegen van belangen ◦ zin en onzin van regels <ul style="list-style-type: none"> - een reglement opstellen - moet ik op tijd komen? <p>Verdraagzaamheid</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ leren omgaan met kritiek <ul style="list-style-type: none"> - kritiek die goed bedoeld is - kritiek die kwetst - hoe kritiek goed formuleren? ◦ leren omgaan met verschillen <ul style="list-style-type: none"> - kiezen voor dialoog <ul style="list-style-type: none"> * laten we erover spreken - zoeken naar de gemeenschappelijke noemer

3.5. Oefenen in sociale verantwoordelijkheid

1 ^{ste} leerjaar	2 ^{de} leerjaar
<p>Omgaan met mijn zelfstandigheid</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ omgaan met mijn rechten <ul style="list-style-type: none"> - opkomen voor mezelf ◦ omgaan met rechten van anderen <ul style="list-style-type: none"> - ik doe wat ik wil of toch beter niet? - rekening houden met wensen van anderen ◦ omgaan met principes <ul style="list-style-type: none"> - wat ik belangrijk vind? - wat anderen belangrijk vinden? ◦ mijn engagement <ul style="list-style-type: none"> - opkomen voor een vriend - opkomen voor een klasgenoot - opkomen voor een dier <p>Omgaan met groepen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ omgaan met conflicten <ul style="list-style-type: none"> - waarover gaat het? - hoe maak ik duidelijk wat ik wil? - waarom begrijpen de anderen mij niet? - luister ik naar anderen? ◦ omgaan met vooroordelen <ul style="list-style-type: none"> - de wij-groep - anderen uitsluiten 	<p>Omgaan met mijn zelfstandigheid</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ omgaan met mijn rechten <ul style="list-style-type: none"> - assertiviteit ◦ omgaan met de rechten van anderen <ul style="list-style-type: none"> - mijn belangen en die van anderen - gemeenschappelijke belangen? ◦ omgaan met principes <ul style="list-style-type: none"> - oprechtheid - rechtvaardigheid ◦ mijn engagement <ul style="list-style-type: none"> - opkomen voor mensen in mijn land - opkomen voor mensen ver weg <p>Omgaan met groepen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ omgaan met conflicten <ul style="list-style-type: none"> - verbaal en lichamelijk geweld - hoe communiceer ik? - dialoog: spreken en luisteren - overleg, compromis ◦ omgaan met vooroordelen <ul style="list-style-type: none"> - onbekend is onbemind - minderheidsgroepen

Procesdoel IV Verantwoordelijkheid voor huidige en toekomstige generaties

Bijzondere procesdoelen:

1. Verantwoordelijkheid tegenover zichzelf
2. Eerbied voor de anderen
3. Zorg voor de anderen
4. Eerbied voor de natuur
5. Zorg voor de natuur
6. Inzichtelijke omgang met wetenschap en techniek
7. Inzichtelijke omgang met media

4.1 Verantwoordelijkheid tegenover zichzelf

1 ^{ste} leerjaar	2 ^{de} leerjaar
<p>Eigenwaarde</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ de waarde van mijn lichaam <ul style="list-style-type: none"> - mijn lichaam aanvaarden - omgaan met lichamelijke veranderingen <ul style="list-style-type: none"> * van meisje naar vrouw * van jongen naar man - mijn lichaam respecteren <ul style="list-style-type: none"> * hygiëne * voeding * lichaamsbeweging ◦ de waarde van mijn identiteit <ul style="list-style-type: none"> - privacy <ul style="list-style-type: none"> * een plaats voor mezelf * mijn brieven, mijn dagboek * recht op een geheim - weerbaarheid <ul style="list-style-type: none"> * mijn keuze? * groepsdruk herkennen * omgaan met kritiek - omgaan met negatieve gevoelens <ul style="list-style-type: none"> * iedereen heeft ze 	<p>Eigenwaarde</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ de waarde van mijn lichaam <ul style="list-style-type: none"> - realistisch omgaan met schoonheidsidealen <ul style="list-style-type: none"> * acné * gewicht - lichamelijke behoeften kennen <ul style="list-style-type: none"> * ontspanning * slaap * seksualiteit ◦ de waarde van mijn identiteit <ul style="list-style-type: none"> - privacy <ul style="list-style-type: none"> * vertrouwenspersonen * recht op discretie - weerbaarheid <ul style="list-style-type: none"> * leren neen zeggen * manipulatie herkennen * omgaan met eigen kwetsbaarheid - omgaan met negatieve gevoelens <ul style="list-style-type: none"> * ze zijn niet van eeuwige duur

Levensplan

- mijn leven (waarden verkennen)
 - wat vind ik fijn om te doen?
 - waaraan heb ik een hekel?
 - wat heb ik nodig?
 - wat wil ik later worden?
- doelen leren stellen
 - wat zet me in beweging?
 - * ik studeer omdat ...
 - * ik help thuis omdat ...
 - wat houdt me tegen?
 - * faalangst
 - * druk van vrienden
 - plannen maken
 - * studieplan
 - * spaarplan

Levensplan

- mijn leven (waarden verkennen)
 - waar ben ik trots op?
 - wat zou ik aan mezelf veranderen?
 - wat wil ik dat anderen over me zouden zeggen?
 - wat is het ideale leven?
- doelen leren stellen
 - wat doe ik uit eigen beweging?
 - * nieuwsgierigheid, interesse
 - * verantwoordelijkheidsgevoel
 - omgaan met eigen beperkingen
 - * relativeren
 - * humor
 - plannen maken
 - * zichzelf iets beloven
 - * anderen iets beloven

4.2 Eerbied voor de anderen

1 ^{ste} leerjaar	2 ^{de} leerjaar
<p>De waarde van anderen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ we hebben anderen nodig <ul style="list-style-type: none"> - familie - vriendschap - verliefdheid ◦ anderen waarnemen <ul style="list-style-type: none"> - eerste indruk ◦ anderen ontmoeten <ul style="list-style-type: none"> - openstaan voor wat anderen zeggen * luisterbereidheid <p>Omgaan met verschillen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ leeftijdsverschillen <ul style="list-style-type: none"> - jongeren en volwassenen ◦ geslachtsverschillen <ul style="list-style-type: none"> - jongens en meisjes ◦ niet iedereen leeft hetzelfde <ul style="list-style-type: none"> - perspectiefwisseling 	<p>De waarde van anderen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ we hebben anderen nodig <ul style="list-style-type: none"> - afspraken maken met mekaar - delen met mekaar - steunen op mekaar ◦ anderen waarnemen <ul style="list-style-type: none"> - vooroordelen ◦ anderen ontmoeten <ul style="list-style-type: none"> - openstaan voor wat anderen voelen * empathie <p>Omgaan met verschillen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ cultuurverschillen <ul style="list-style-type: none"> - autochtoon en allochtoon ◦ levensbeschouwelijke verschillen <ul style="list-style-type: none"> - ongelovig en gelovig ◦ niet iedereen denkt hetzelfde <ul style="list-style-type: none"> - perspectiefwisseling

4.3 Zorg voor de anderen

1 ^{ste} leerjaar	2 ^{de} leerjaar
<p>Zorgen voor mekaar</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ zorgen voor familieleden <ul style="list-style-type: none"> - grootouders - ouders - broers, zussen <ul style="list-style-type: none"> * jongere, oudere broers en zussen ◦ zorgen voor klasgenoten <ul style="list-style-type: none"> - slachtoffers van pesteringen - zieke klasgenoten ◦ zorgen voor vrienden <ul style="list-style-type: none"> - loyaliteit ◦ zorgen voor burens <ul style="list-style-type: none"> - helpen bij moeilijkheden - rust niet verstoren ◦ zorgen voor oudere mensen <ul style="list-style-type: none"> - helpen op straat - op de bus ◦ zorgen voor onbekenden <ul style="list-style-type: none"> - derden in nood ◦ zorgen voor mensen ver weg <ul style="list-style-type: none"> - zich inzetten voor hulpacties <ul style="list-style-type: none"> * derde wereld 	<p>Zorgen voor mekaar</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ thuis <ul style="list-style-type: none"> - taakverdeling tussen ouders en kinderen - taakverdeling en rolpatronen? <ul style="list-style-type: none"> * broers en zussen - huisregels <ul style="list-style-type: none"> * rechten en plichten * taken ◦ school <ul style="list-style-type: none"> - leraren, leerlingen - klasregels <ul style="list-style-type: none"> * rechten en plichten * taken - positief groepsgevoel <ul style="list-style-type: none"> * solidariteit ◦ de vriendengroep <ul style="list-style-type: none"> - verwachtingen <ul style="list-style-type: none"> * niet klikken * geheimen bewaren - positief groepsgevoel. <ul style="list-style-type: none"> * in nood leert men zijn vrienden kennen

4.4 Eerbied voor de natuur

1 ^{ste} leerjaar	2 ^{de} leerjaar
<p>Respect voor je omgeving</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ mijn buurt <ul style="list-style-type: none"> - tuinen en groenvoorzieningen - de straat <ul style="list-style-type: none"> * sluikestorten * hondenpoep ◦ de school <ul style="list-style-type: none"> - aanplantingen - een propere speelplaats ◦ natuurgebieden <ul style="list-style-type: none"> - toerisme en respect voor de natuur <ul style="list-style-type: none"> * zwerfvuil op de autowegen ◦ vandalisme <p>Dieren en hun rechten</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ huisdieren <ul style="list-style-type: none"> - gewone en exotische huisdieren - vakantie en verlaten huisdieren ◦ dieren en vermaak <ul style="list-style-type: none"> - zoo - circus - folklore en sport <ul style="list-style-type: none"> * stierengevechten en hanengevechten * jacht 	<p>Respect voor je omgeving</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ we zijn afhankelijk van ons milieu <ul style="list-style-type: none"> - soorten vervuiling en gevolgen ◦ we brengen onszelf in gevaar <ul style="list-style-type: none"> - gat in de ozonlaag - broeikas effect - kaalslag van gebieden ◦ het milieu is complex <ul style="list-style-type: none"> -samenhang tussen plant, dier en mens. <ul style="list-style-type: none"> * biodiversiteit; ecosysteem; voedselketen - een bos groeit traag <p>Dieren en hun rechten</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ dieren en productie <ul style="list-style-type: none"> - scharrelkippen en legbatterijen - pelsdieren - veemarkten en slachterijen ◦ bedreigde diersoorten <ul style="list-style-type: none"> - bij ons en elders ◦ uitgestorven diersoorten ◦ ook de flora wordt bedreigd <ul style="list-style-type: none"> - wouden, bossen en planten

4.5 Zorg voor de natuur

1 ^{ste} leerjaar	2 ^{de} leerjaar
<p>Wat doe ik zelf?</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ de handen uit de mouwen steken <ul style="list-style-type: none"> - op school en thuis ◦ afval sorteren <ul style="list-style-type: none"> - het recyclagecentrum <ul style="list-style-type: none"> * glas, papier, GFT * chemisch afval, neonlampen, batterijen ◦ bewust consumeren <ul style="list-style-type: none"> - dierenleed <ul style="list-style-type: none"> * de scharrelkip en haar eieren * de toerist en het ivoren beeldje ◦ mobiliteit <ul style="list-style-type: none"> - de auto of de fiets? <p>Wat doen anderen?</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ acties <ul style="list-style-type: none"> - werelddierendag ◦ organisaties <ul style="list-style-type: none"> - dierenasiel - vogelopvangcentrum - natuurreservaten 	<p>Wat doe ik zelf?</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ de handen uit de mouwen steken <ul style="list-style-type: none"> - in de buurt ◦ zuinig omspringen met grondstoffen <ul style="list-style-type: none"> - waterverbruik - elektriciteitsverbruik - verwarming ◦ bewust consumeren <ul style="list-style-type: none"> - nadelig voor het milieu <ul style="list-style-type: none"> * verpakking * de spuitbus ◦ mobiliteit <ul style="list-style-type: none"> - het openbaar vervoer? <p>Wat doen anderen?</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ acties <ul style="list-style-type: none"> - week van het bos ◦ organisaties <ul style="list-style-type: none"> - Gaia - Greenpeace - WWF

4.6 Inzichtelijke omgang met wetenschap en techniek

1 ^{ste} leerjaar	2 ^{de} leerjaar
<p>Wetenschap en ethiek</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ dierenproeven en vivisectie <ul style="list-style-type: none"> - van ratten tot chimpansees - alternatieven <ul style="list-style-type: none"> * weefselculturen * computermodellen * mensen? - verantwoording <ul style="list-style-type: none"> * cosmetica * geneeskunde ◦ analoge thema's om ethische grenzen te bespreken <p>Techniek en ethiek</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ oorlog <ul style="list-style-type: none"> - wapenwedloop <ul style="list-style-type: none"> * kernwapens * oorlog in de ruimte * oorlogstuig - van mosterdgas en napalm <ul style="list-style-type: none"> * chemische oorlog * biologische oorlog - verantwoording? ◦ analoge thema's om mogelijkheden en gevaren te bespreken 	<p>Wetenschap en ethiek</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ genetische manipulatie <ul style="list-style-type: none"> - toepassingen <ul style="list-style-type: none"> * planten * dieren * mensen - verantwoording <ul style="list-style-type: none"> * voedselindustrie * geneeskunde ◦ analoge thema's om ethische grenzen te bespreken <p>Techniek en ethiek</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ energie <ul style="list-style-type: none"> - kerncentrales <ul style="list-style-type: none"> * kernafval - fossiele grondstoffen <ul style="list-style-type: none"> * schaarste - alternatieve energiebronnen <ul style="list-style-type: none"> * zonne-energie * windenergie - verantwoording? ◦ analoge thema's om mogelijkheden en gevaren te bespreken

4.7 Inzichtelijke omgang met media

1 ^{ste} leerjaar	2 ^{de} leerjaar
<p>Mijn omgang met de media</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ mijn gebruik van verschillende media <ul style="list-style-type: none"> - krant, tijdschrift - boek - strips - muziek - televisie, film - computer, internet ◦ de kranten en het nieuws <ul style="list-style-type: none"> - kranten verschillen van mekaar - de rubrieken <ul style="list-style-type: none"> *sportnieuws * lokaal nieuws * politiek nieuws * nieuws over VIP's ◦ mijn ideale televisieavond <ul style="list-style-type: none"> - nieuws, reclame, series, quizzen, praatprogramma's en documentaires - informatie en ontspanning ◦ internet <ul style="list-style-type: none"> - een schat aan informatie? 	<p>Mijn omgang met de media</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ kranten <ul style="list-style-type: none"> - kranten vergelijken - de krant moet verkopen - de journalist heeft een mening - de keuze van een titel - de keuze van een foto ◦ tijdschriften <ul style="list-style-type: none"> - jongerentijdschriften - invloed? ◦ televisie <ul style="list-style-type: none"> - BV's - soaps - jeugdprogramma's - muziekzenders ◦ reclame <ul style="list-style-type: none"> - de technieken - invloed ◦ media en geweld <ul style="list-style-type: none"> - reëel en fictief geweld kunnen onderscheiden

Procesdoel V Oefening in zingeving

Bijzondere procesdoelen:

- 5.1 Erkenning van de mens als zingever
- 5.2 Erkennen dat de mens niet de enige zindrager is
- 5.3 Erkennen, verkennen en integreren van de betekening van de wereld, de mens, de anderen, de natuur (wetenschap, literatuur, kunsten)
- 5.4 Exploreren, verkennen en integreren van de zingeving van de wereld, de mens; de anderen, de natuur (wetenschap, literatuur, kunsten, religies)
- 5.5 Exploreren, verkennen en integreren van de existentiële dimensies
- 5.6 Exploreren, verkennen en integreren van de schoonheid en de waarheid: esthetisch gevoel, distinctie
- 5.7 Exploreren, verkennen en integreren van het geluk in het bestaan
- 5.8 Exploreren, verkennen en integreren van het wereldburgerschap

5.1 Erkenning van de mens als zingevoerder

1 ^{ste} leerjaar	2 ^{de} leerjaar
<p>De zin van mijn leven verkennen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ wat geeft nu zin aan mijn leven? <ul style="list-style-type: none"> - samenzijn met anderen <ul style="list-style-type: none"> * vriendschap * liefde * familie - presteren (studie, sport ...) - creatief zijn (iets maken ...) - bewonderd worden - gezondheid - de waardering van anderen ◦ wat zal in de toekomst zin aan mijn leven geven? <ul style="list-style-type: none"> - beroemd worden - een partner vinden - gezin stichten - carrière <p>Zelf zin geven</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ wat ik wel en niet in de hand heb <ul style="list-style-type: none"> - geluk of pech hebben - de plaats waar ik geboren ben - ik kan kiezen om iets te doen wat ik zinvol vind 	<p>De zin van mijn leven verkennen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ mijn zingevoering vergelijken met die van anderen <ul style="list-style-type: none"> - niet iedereen vindt hetzelfde zinvol - vergelijken met klasgenoten - leeftijdgenoten die in een andere situatie verkeren <ul style="list-style-type: none"> * andere familiesituatie * beroemd * ziek * andere cultuur * andere levensbeschouwing - ouders en volwassenen in de eigen leefwereld - volwassenen in een specifieke rol <ul style="list-style-type: none"> * een sportman * een huisvrouw * een dakloze * een VIP <p>Zelf zin geven</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ verschillende vormen van zingevoering herkennen <ul style="list-style-type: none"> - een gesprek tussen gelovigen en ongelovigen <ul style="list-style-type: none"> * meisjes met hoofddoek * zondags naar de kerk

5.2 Erkennen dat de mens niet de enige zindrager is

1 ^{ste} leerjaar	2 ^{de} leerjaar
<p>Wat is waardevol rondom mij?</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ andere mensen rondom mij <ul style="list-style-type: none"> - mensen die ik nodig heb - mensen die ik niet kan missen - mensen die ik graag heb ◦ andere mensen dragen bij tot een zinvol leven <ul style="list-style-type: none"> - als ik het moeilijk heb - om samen plezier te maken - voor genegenheid ◦ dieren rondom mij <ul style="list-style-type: none"> - mijn lievelingsdier(en) - wat als een dier niet meer nuttig is? <ul style="list-style-type: none"> * zorgen voor een bejaard huisdier ◦ de natuur is meer dan een ding <ul style="list-style-type: none"> - dingen die we kunnen maken of herstellen - de natuur als leven 	<p>Wat is waardevol rondom mij?</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ andere mensen hebben waarde op zich <ul style="list-style-type: none"> - onderscheid maken tussen <ul style="list-style-type: none"> * ik heb anderen nodig omdat ze nuttig zijn: <ul style="list-style-type: none"> ze zorgen voor me, ze geven me geld * ik heb ze graag voor wie ze zijn: <ul style="list-style-type: none"> vriendschap, liefde, genegenheid ◦ moeten dieren nuttig zijn? <ul style="list-style-type: none"> - dieren die we opeten - dieren waarvan we houden ◦ de natuur is meer dan een middel <ul style="list-style-type: none"> - dingen die we kunnen weggooien - maar we zijn afhankelijk van de natuur - dingen die we gebruiken - maar de natuur heeft waarde op zich

5.3 Exploreren, verkennen en integreren van de betekening van de wereld, de mens, de anderen, de natuur
(wetenschap, literatuur, kunsten)

1 ^{ste} leerjaar	2 ^{de} leerjaar
<p>Kennen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ een korte opsomming van dingen die ik weet <ul style="list-style-type: none"> - hoe weet ik die dingen? - waarnemen, berekenen, nadenken ◦ weet ik alles? <ul style="list-style-type: none"> - wat weet ik niet? - wat weet niemand? - waarover ben ik honderd procent zeker? <p>Verbeelden</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ soms verbeeld ik me dat <ul style="list-style-type: none"> - voorbeelden van fantasie <ul style="list-style-type: none"> * fantaseren doet iedereen * lekker griezelen * als ik alleen thuis ben, beeld ik me van alles in - het verschil tussen fictie en realiteit <ul style="list-style-type: none"> * een sprookje, SF, vampiers <p>Geloven</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ wat ik geloof? <ul style="list-style-type: none"> - via uitspraken geloof en bijgeloof verkennen <ul style="list-style-type: none"> * de wereld is geschapen * dertien brengt ongeluk 	<p>Kennen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ de wetenschap <ul style="list-style-type: none"> - voorbeelden van wetenschappelijke uitspraken geven <ul style="list-style-type: none"> * de aarde is rond - voorbeelden van niet-wetenschappelijke uitspraken <ul style="list-style-type: none"> * onder een ladder lopen brengt ongeluk - het verschil tussen de twee soorten uitspraken? - waarom is wetenschap betrouwbaarder? <p>Verbeelden</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ mensen hebben zich altijd dingen verbeeld <ul style="list-style-type: none"> - voorbeelden <ul style="list-style-type: none"> * natuurfenomenen: bliksem * andere werelden: luilekkerland * de toekomst: Jules Verne ◦ het verschil tussen angst en amusement <ul style="list-style-type: none"> - heksen kwamen echt op de brandstapel - griezelfilm, het is niet echt <p>Geloven</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ waarom ik wel of niet geloof? <ul style="list-style-type: none"> - vergelijking met anderen - verschil tussen geloven en weten

5.4 Exploreren, verkennen en integreren van de zingeving van de wereld, de mens, de anderen, de natuur
(wetenschap, literatuur, kunsten, religies)

1 ^{ste} leerjaar	2 ^{de} leerjaar
<p>Vragen die altijd terugkomen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ waarover ik me verwonder <ul style="list-style-type: none"> - waar kom ik of de wereld vandaan? ◦ mythen over de oorsprong van de mens en de wereld <ul style="list-style-type: none"> - voorbeelden bespreken ◦ wetenschap over de oorsprong van de mens en de wereld <p>Omgaan met belangrijke gebeurtenissen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ rituelen <ul style="list-style-type: none"> - geboorte - volwassenwording - dood ◦ zin en onzin van rituelen <ul style="list-style-type: none"> - hoe wil ik omgaan met belangrijke gebeurtenissen? - kan ik zelf rituelen bedenken? <p>Voorbeelden van zingeving</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ filosofen, kunstenaars, wetenschappers en anderen <ul style="list-style-type: none"> - citaten - verhalen 	<p>Vragen die altijd terugkomen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ waarover ik me verwonder <ul style="list-style-type: none"> - wat als ik of de wereld er niet meer zijn? ◦ mythen over het einde van de wereld en de dood <ul style="list-style-type: none"> - voorbeelden bespreken ◦ wetenschap over de levensduur van ons heelal of de dood <p>Omgaan met belangrijke gebeurtenissen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ feesten <ul style="list-style-type: none"> - kerstmis: de overwinning van het licht - pasen: de heropleving van de natuur - feesten in andere culturen ◦ zin en onzin van feesten <ul style="list-style-type: none"> - wat betekenen feesten in onze maatschappij? - wat zijn voor mij gelegenheden om te feesten? <p>Voorbeelden van zingeving</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ filosofen, kunstenaars, wetenschappers <ul style="list-style-type: none"> - citaten - verhalen

5.5 Exploreren, verkennen en integreren van de existentiële dimensies

1 ^{ste} leerjaar	2 ^{de} leerjaar
<p>Gevoelens rond de dood</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ omgaan met verlies <ul style="list-style-type: none"> - het sterven van een huisdier - het sterven van een familielid ◦ mijn verdriet <ul style="list-style-type: none"> - rouwverwerking - troost vinden bij anderen ◦ het verdriet van anderen <ul style="list-style-type: none"> - herkennen - anderen troosten <p>Eenzaamheid en verbondenheid</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ soms voel ik me door iedereen verlaten <ul style="list-style-type: none"> - iedereen heeft wel eens negatieve gevoelens - vergelijken met anderen <ul style="list-style-type: none"> * echte of fictieve situaties in verhalen bespreken ◦ ik ben wel eens graag alleen <ul style="list-style-type: none"> - eenzaamheid is niet altijd negatief <ul style="list-style-type: none"> * privacy 	<p>Gevoelens rond de dood</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ begrafenisrituelen <ul style="list-style-type: none"> - in onze cultuur - in andere culturen ◦ leven na de dood? <ul style="list-style-type: none"> - verschillende voorstellingen - gelovigen en ongelovigen ◦ een gevoel van levensvreugde terugvinden <ul style="list-style-type: none"> - functie van rouwen en rouwrituelen <p>Eenzaamheid en verbondenheid</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ eenzame mensen <ul style="list-style-type: none"> - zij die ervoor kiezen <ul style="list-style-type: none"> * de kluizenaar - zij die niemand om zich heen hebben <ul style="list-style-type: none"> * bejaarden ◦ verbondenheid tussen mensen <ul style="list-style-type: none"> - voorbeelden bespreken

5.6 Exploreren, verkennen en integreren van de schoonheid en de waarheid: esthetisch gevoel, distinctie

1 ^{ste} leerjaar	2 ^{de} leerjaar
<p>Wat vind ik mooi?</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ hou ik van kunst? <ul style="list-style-type: none"> - heb ik een lievelingsgedicht of verhaal? - idem schilderij, tekening, beeldhouwwerk? - idem huis? - idem muziek? ◦ wat kan allemaal mooi zijn? <ul style="list-style-type: none"> - design - mode - lichaamsversiering - graffiti - film - stripverhalen ◦ op zoek naar een mooie omgeving <ul style="list-style-type: none"> - monumenten en beeldhouwwerken - tuinen, plantsoenen, parken en bossen - de ongerepte natuur <p>Zelf creatief zijn</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ collages maken over <ul style="list-style-type: none"> - natuurschoon, steden, kunst ◦ de klas versieren ◦ sjablonen maken 	<p>Wat vind ik mooi?</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ kunst leren waarderen? <ul style="list-style-type: none"> - poëzie - grafische kunst - plastische kunst - muziek ◦ samen zoeken naar wat we mooi vinden <ul style="list-style-type: none"> - smaken verschillen <ul style="list-style-type: none"> * is er iets dat uitgesproken lelijk is? * het extravagante in kleding, kapsel, lichaamsversiering * niet iedereen houdt van graffiti * van hardrock word je doof ◦ op zoek naar een mooie omgeving <ul style="list-style-type: none"> - een mooie stad - waarde van oude gebouwen - versiering van tuinen ,gevels, etalages <p>Zelf creatief zijn</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ een gedicht schrijven ◦ een optreden voor de school organiseren ◦ de school versieren

5.7 Exploreren, verkennen en integreren van het geluk in het bestaan

1 ^{ste} leerjaar	2 ^{de} leerjaar
<p>Wat maakt me gelukkig?</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ waardeschaal <ul style="list-style-type: none"> - geld maakt me gelukkig - ik ben gelukkig als ik anderen gelukkig kan maken - als ik win - als ik vrienden heb ◦ momenten van geluk <ul style="list-style-type: none"> - mijn ideale dag - mijn gelukkigste momenten - mijn ongelukkigste momenten ◦ omgaan met geluk <ul style="list-style-type: none"> - genieten <ul style="list-style-type: none"> * ook van kleine dingen? - leren relativeren <ul style="list-style-type: none"> * mijn oude spullen zijn niet zo oud <p>Verkennen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ spreekwoorden over geluk <ul style="list-style-type: none"> - geen rozen zonder doornen - na regen komt zonneschijn - het gras is altijd groener bij de burens 	<p>Wat maakt me gelukkig?</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ vergelijken met anderen <ul style="list-style-type: none"> - is het geluk voor iedereen hetzelfde? <ul style="list-style-type: none"> * gelijkenissen en verschillen - geluk kan verschillen van persoon tot persoon - van groep tot groep ◦ ik en anderen <ul style="list-style-type: none"> - wie maak ik graag gelukkig? <ul style="list-style-type: none"> * ouders, vrienden, e.a. - waarmee kan ik anderen gelukkig maken? <ul style="list-style-type: none"> * helpen, lief of vriendelijk zijn, een geschenk ◦ omgaan met geluk <ul style="list-style-type: none"> -geluk van anderen <ul style="list-style-type: none"> * jaloersheid? - ongeluk van anderen <ul style="list-style-type: none"> * leedvermaak? <p>Verkennen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ geluk en verdriet in liedjes ◦ verhalen met een happy end ◦ geluk in reclame

5.8 Exploreren, verkennen en integreren van het wereldburgerschap

1 ^{ste} leerjaar	2 ^{de} leerjaar
<p>Allemaal mensen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ gelijkenissen tussen mensen uit de hele wereld verkennen <ul style="list-style-type: none"> - we moeten allemaal eten - we kleden ons - we wonen - we hebben allemaal gevoelens <ul style="list-style-type: none"> * verdriet bij verlies * vreugde <ul style="list-style-type: none"> lachen en humor feestvieren - we hebben allemaal behoeften aan anderen <ul style="list-style-type: none"> we zoeken een partner we houden van onze kinderen - liefde tussen ouders en kinderen <p>De wereld is een dorp</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ een wereldtaal (esperanto) ◦ wereldmuziek ◦ wereldwinkels 	<p>Allemaal mensen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ vaak zijn verschillen een variatie op een thema: thema's verkennen <ul style="list-style-type: none"> - culinaire gewoonten - traditionele klederdracht - klimaat en leefstijl - volwassen worden (initiatieriten) - geboorte - huwen - sterven ◦ huidkleur is een miniem verschil <ul style="list-style-type: none"> - we hebben allemaal emoties - we hebben allemaal behoeften - we spreken allemaal <ul style="list-style-type: none"> * lichaamstaal, symbolen, taal <p>De wereld is een dorp</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ vormen van toerisme ◦ de wereld op de beeldbuis ◦ WWW- internet

Leden van de leerplancommissie

Eddy Borms

Rita Claessens

Frieda Coussement

Marie-José Jablonski

Anita Swerts

Lambert Verslegers